

Бердянський державний педагогічний університет
БІБЛІОТЕКА БДПУ

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС ДОКУМЕНТІВ
ВІДПОВІДНО ДО ДСТУ ГОСТ 7.1:2006

Методичні рекомендації

Бердянськ 2019

УДК 025.5(072)

Б59

Укладачі: Алла Куторга
Валентина Кіосєва
Ірина Кудліна

Комп'ютерний набір і верстка: Галина Потапенко

Бібліографічний опис документів відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 : метод. рекомендації / укладачі: А. В. Куторга, В. Ф. Кіосєва, І. Л. Кудліна ; Бердянський державний педагогічний університет, Бібліотека БДПУ. – Бердянськ : БДПУ, 2019. – 26 с.

Методичні рекомендації розміщені на сайті бібліотеки БДПУ
<https://library.bdpu.org.ua/>
в розділі Нормативно-правові документи
2019

Методичні рекомендації розроблено згідно з національним стандартом ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», запровадженим у дію в Україні з 01.07.2007.

Мета цих методичних рекомендацій – надати допомогу під час бібліографічного опису різних видів документів і видань. Під час підготовки тематичних та віртуальних виставок тощо на завершальному етапі неодмінно постає проблема складання списку використаних чи рекомендованих джерел інформації.

Дані про документи та матеріали мають подаватися в уніфікованому й стандартизованому вигляді для адекватної ідентифікації та подальшого використання. Із цією метою застосовують бібліографічний опис документу (матеріалу).

Бібліографічний опис – це наведена за певними правилами сукупність відомостей про документ (матеріал), призначена для його ідентифікації. Бібліографічний опис допомагає зорієнтуватися під час пошуку інформації, відображаючи стисло характеристику документа: відомості про автора, назву, місце і рік видання тощо.

Джерелом опису є документ (матеріал). Основою опису є титульний аркуш, за його відсутності – обкладинка друкованого видання, етикетка диска (контейнера); web-ресурс описують з екрана комп'ютера.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЗАПИС. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Бібліографічний запис (БЗ) містить лише заголовок і бібліографічний опис (БО).

Заголовок бібліографічного запису – елемент, який містить одноманітно сформульовані відомості й призначений для упорядкування й пошуку бібліографічних записів. Його розміщують перед бібліографічним описом і відділяють від нього крапкою. Заголовок може включати ім'я особи або назву організації, уніфіковану назву, позначення виду документа, географічну назву.

У заголовку наводять ім'я лише однієї особи, незалежно від того, скільки осіб зазначено в джерелі інформації. За наявності відомостей про кількох осіб, перевагу надають імені особи, зазначеної першою, або виділеної в який-небудь інший спосіб. Прізвища та імена (ініціали) інших авторів зазначають у відомостях про відповідальність. Тут же повторюють *ім'я першого автора*.

Структура бібліографічного опису може містити обов'язкові та факультативні (необов'язкові) елементи. **Обов'язкові елементи** наводяться у будь-якому бібліографічному описі, забезпечуючи ідентифікацію документа. Опис, що складається з обов'язкових елементів, називається стислим і містить прізвище, ініціали автора (авторів), назву, відомості про видання, видавництво, рік видання, том (якщо є), кількість сторінок (обсяг).

Розширений бібліографічний опис передбачає **факультативні елементи**, які утворюють загальну систему бібліографічного опису. Факультативні елементи містять додаткові бібліографічні відомості про документ: загальне визначення матеріалу, паралельний заголовок, додаткові відомості про назву, наявність довідкового чи ілюстративного матеріалу тощо.

Бібліографічний опис складається з 8 зон:

1 зона назви і відомостей про відповідальність;

- 2 зона видання;
- 3 зона специфічних відомостей;
- 4 зона вихідних даних;
- 5 зона фізичної характеристики;
- 6 зона серії;
- 7 зона приміток;
- 8 зона стандартного номера та умов доступності.

Пунктуація в бібліографічному записі

Пунктуація в БЗ виконує дві функції – звичайних граматичних розділових знаків (*пунктуація*) та умовних розділових знаків, які позначають зони та елементи БЗ (*приписана пунктуація*).

У БО зонам та елементам передують такі граматичні та математичні знаки:

. –	крапка і тире	/	похила риска
.	крапка	//	дві похилі риси
,	кома	()	круглі дужки
:	двокрапка	[]	квадратні дужки
;	крапка з комою	+	знак плюс
...	три крапки	=	знак рівності

Елементи бібліографічного опису відокремлюються розділовими знаками за загальними правилами синтаксису, а також умовними розділовими знаками, які допомагають орієнтуватися в описах, складених навіть незнайомими мовами.

Умовні розділові знаки – це знаки пунктуації та математичні символи. Зони бібліографічного опису відокремлюються знаком **крапка і тире** (. –), цей знак відокремлює й окремі групи приміток. **Кома** (,) ставиться перед датою видання, накладом, ISSN у зоні серії; **двокрапка** (:) – перед кожною групою підназв, перед назвою видавництва, перед ціною і відомостями про ілюстрації. **Крапку з комою** (;) ставлять перед зазначенням розміру документа, номером випуску серії та в межах одного бібліографічного елемента для відокремлення однорідних понять, наприклад, у **місці видання: Херсон ; Миколаїв**. Знак **похила риска** (/) ставлять перед відомостями про відповідальність, а **знак рівності** (=) – попереду паралельної назви; **знак плюс** (+) – перед відомостями про супровідний матеріал. Зону серії беруть у **круглі дужки** (). Відомості, одержані для опису не безпосередньо з документа, а запозичені з інших джерел або самостійно сформульовані укладачем опису, беруть у **квадратні дужки** [].

Заголовок від назви документа відділяють крапкою. Кожен елемент БО наводять з відповідним йому знаком приписаної пунктуації.

Для розмежування зон і елементів, а також приписаної та граматичної пунктуації застосовують проміжки в один друкарський знак *до* та *після* приписаного знака. Винятком є *крапка і кома* – проміжки роблять тільки після них. Знаки *крапка з комою* (;), *двокрапка* (:) і *три крапки* (...) до винятків не належать, їх виділяють проміжками з обох боків:

☞ ... Свята земля, божа ти донечко!.. До проблеми адекватного прочитання української класики : на допомогу вчителю-словеснику

☞ / К. І. Ярошук ; наук. кер. М. А. Пригодій ; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка

Круглі та **квадратні** дужки розглядають як один знак, перший проміжок ставлять перед першою дужкою, а наступний – після другої дужки. Елементи однієї зони беруть в одні, а елементи різних зон – в окремі квадратні дужки:

☞ *Шевченко йде дорогами доби : Великий Кобзар на Подільській землі: крізь час і простір : [зб. нарисів, досліджень, поезії, світлин] / [упоряд.: В. Горбатюк, І. Гончарук, С. Стояновський]*

У середині елементів наводять звичайні граматичні розділові знаки. Наприклад:

☞ *Мерлін, супермен і Гаррі Поттер: конструювання нематеріального в масовій культурі;*

☞ *Профільне навчання: компетентнісний підхід;*

☞ *Голодомор 1932–1933 років: втрати української нації : матеріали міжн. наук.-практ. конференції*

Наприкінці запису завжди ставлять крапку.

Цитати обов'язково виділяються лапками.

Якщо після цитати подається прізвище автора або джерело, то воно береться в дужки, і після дужок ставиться крапка:

☞ *«Впали в око присадкуваті хати, крилаті сосни, кучмуваті дуби» (Ю. Збанацький).*

Віршований текст в лапки не береться.

Якщо посилання на джерело або автора стоїть рядком нижче, то крапка ставиться після цитати. Прізвище автора береться в дужки:

☞ *«Мова народу — це найбільший національний скарб... Святим обов'язком митця є невтомно шліфувати, гранити, вияскравлювати алмази народного слова».*

(О. Гончар)

Різновидом цитати є **епіграф**. Епіграф у лапки не береться, а назва джерела, звідки взято епіграф, або прізвище автора пишеться без дужок внизу справа під епіграфом, при цьому крапку на кінці не ставлять. Наприклад, епіграф до вірша Максима Рильського «Землі»:

☞ *Земле, моя всеплодюча мати...*

Іван Франко

Скорочення слів у бібліографічному записі

Для компактності БЗ можна застосовувати скорочення слів і словосполучень, які здійснюють згідно зі стандартами. Стандарти не примушують, а лише рекомендують скорочувати слова. Не слід застосовувати скорочення в тих випадках, коли це може викривити або зробити незрозумілим смисл тексту запису, утруднити його розуміння. **Не можна скорочувати будь-які назви документів, назви серій і підсерій крім випадків**, коли скорочення є в самому джерелі інформації, назви місць видання.

Винятком є аналітичні бібліографічні записи. Ніколи не скорочують загальне позначення матеріалу, наприклад [Електронний ресурс].

Відомості, що стосуються назви і складаються з одного слова, також завжди наводять без скорочень.

Приклад:

- ☞ *Українська мова : підручник* — а не *Українська мова : підруч.*
- ☞ *Лікарські рослини : словник-довідник* — а не *Лікарські рослини : слов.-довід.*;

але

- ☞ *Українська мова : підручник для 1-го класу* — *Українська мова : підруч. для 1-го кл.*
- ☞ *Лікарські рослини : словник-довідник лікаря* — *Лікарські рослини : слов.-довід. лікаря.*

Ненормативні скорочення

к. пед. н.
к. т. н.
д. психол. н.

Нормативні скорочення

канд. пед. наук
канд. техн. наук
д-р. психол. наук

Орфографія бібліографічного запису

Особливо слід відзначити застосування великих і маленьких літер, яке пов'язано не тільки з нормами мови, а й з розділенням зон БО. Великі літери застосовують згідно з сучасними правилами граматики тієї мови, якою складено опис, незалежно від того, які літери використано в джерелі інформації. **З великої літери починають перше слово кожної зони, а також перше слово загального позначення матеріалу та будь-які власні назви:**

Усі інші елементи записують з маленької літери – перші слова відомостей, що відносяться до назви та відомостей про відповідальність записуються з малої літери (підручник, роман, редактор, упорядник та ін.).

Великі і маленькі літери, дужки, різні символи, використані в назвах документів, видавництва й інших власних назвах, якщо їх можливо відтворити поліграфічними засобами, зберігають у тому вигляді, в якому їх подано в документі, наприклад:

- ☞ *ФотоФОРМАлізм*
- ☞ *Закон & бізнес*
- ☞ *SOSCтрадание*
- ☞ *А. В. К.*

Числівники в бібліографічному записі

Числівники в записі, як правило, наводять так, як їх подано в джерелі інформації – римськими, арабськими цифрами або в словесній формі.

Числівники римськими цифрами або в словесній формі замінюють **арабськими цифрами** для позначення:

- порядкових номерів видань, повторності видання;
- при позначенні року та дат виходу документа;
- класів або курсів навчальних закладів;

- кількості актів чи дій п'єс;
- номерів томів, випусків багатотомних, серіальних і продовжуваних видань;
- відомостей у зоні фізичної характеристики тощо:

<ul style="list-style-type: none"> ✎ <i>У джерелі</i> для IV класу випуск сьомий том VI 	<ul style="list-style-type: none"> <i>В описі</i> для 4-го кл. вип. 7 т. 6
---	--

Римські цифри зберігають в *іменах осіб і назвах організацій*, якщо їх ідентифікують цими цифрами; при *позначенні століть, номерів з'їздів, конференцій, конкурсів* тощо; в усіх назвах, зокрема уніфікованих, якщо римські цифри є невід'ємною частиною назв творів; у кількісній характеристиці при позначенні пагінації:

- ✎ *XI Педагогічні читання, присвячені пам'яті Володимира Павловича Жука*
- ✎ *Українські храми-ротонди X – першої половини XIV століть*
- ✎ *: матеріали III регіон. наук.-практ. конф.*
- ✎ *. – XXIII, 350 с.*

Числівники в словесній формі зберігають у назвах організацій, а також у будь-якій назві, якщо вони є її невід'ємною складовою:

- ✎ *Сьома наукова конференція*
- ✎ *Четвертий Універсал Української Центральної Ради*
- ✎ *Сто порад учителеві*
- ✎ *Збірник праць П'ятнадцятої наукової Шевченківської конференції / Акад. наук УРСР, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка ; [відп. ред. Є. П. Кирилюк]. – Київ : Наук. думка, 1968. – 404 с.*

Кількісні числівники наводять, як правило, з нарощенням закінчення або з крапкою замість закінчення згідно з правилами граматики відповідної мови:

- ✎ *1-й, 1-ша, 2-ге, 3-тє*

Без нарощування закінчення наводять порядкові номери томів, глав, сторінок, класів, курсів, якщо родове слово (том, глава тощо) передує порядковому номеру:

- ✎ *Т. 2 : П'єси*
- ✎ *Кн. 3*
- ✎ *Розд. 2*
- ✎ *С. 8*

Нарощення (відмінкові закінчення) до чисел набирають **через дефіс без проміжків** (2-й). Нарощення повинно складатися з однієї літери (коли закінчення має дві голосні, приголосну чи – й) або двох літер (коли закінчення має приголосну й голосну).

ОДНОРІВНЕВИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЗАПИС

Структура і склад однорівневого бібліографічного запису

Залежно від структури розрізняють однорівневий, багаторівневий та аналітичний бібліографічні записи.

Однорівневий бібліографічний запис складають на самостійний разовий документ, який існує на одному фізичному носії (одночастинний документ), на кількох фізичних носіях (багаточастинний документ у цілому), або окрему фізичну одиницю багаточастинного документа (книгу, окремих том або випуск багатотомного, серіального видання, окремо виданий стандарт, географічну карту, електронний ресурс тощо).

Розглянемо правила складання опису на однотомний документ чи окремих том (випуск) багатотомного або серіального документа. Першим елементом опису є основна назва документа. Її наводять у тому вигляді, в якому вона подана в документі, в тій самій послідовності і з тими самими знаками. Вона може складатися з одного чи декількох речень.

Залежно від складу елементів БЗ може бути **повний, розширений або короткий**.

Повний бібліографічний запис містить обов'язкові та всі факультативні елементи. Його використовують органи державної бібліографічної реєстрації та централізованої каталогізації. Найчастіше використовують **розширені** бібліографічні записи, що крім обов'язкових містять ті з факультативних елементів, наявність яких істотно підвищує інформативність і які укладач БЗ визначає за потребою.

Таким чином, для списків до виставок може бути рекомендована така схема БЗ:

Заголовок. **Основна назва** : відомості, що стосуються назви / **перші відомості про відповідальність** ; наступні відомості про відповідальність, які стосуються видання. – **Відомості про видання й перші відомості про відповідальність, які стосуються видання**. – **Зона специфічних відомостей**. – **Перше місце видання, розповсюдження** : Ім'я (назва) видавця, розповсюджувача тощо, дата видання, розповсюдження тощо. – **Специфічне позначення матеріалу та обсяг**. – **(Основна назва серії або підсерії / перші відомості про відповідальність, які стосуються назви серії або підсерії ; номер випуску серії, підсерії)**.

Зони бібліографічного опису

Розглянемо призначення й особливості наповнення кожної із зон бібліографічного опису документів для складання списків літератури.

Зона назви і відомостей про відповідальність

Якщо основна назва складається із декількох речень, між якими у джерелі інформації відсутні розділові знаки, в описі ці речення відділяють одне від одного крапкою:

☞ *Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології*

Назву документа, зазначену в документі в лапках, наводять у БЗ без них. Проте, їх зберігають, якщо лапками позначено: цитату, що стала назвою твору; назву твору, про який ідеться у виданні; назву твору, що є словом у переносному значенні, зокрема власним ім'ям:

☞ *«У кожного своя правда. Істина одна» (назва є цитатою)*

☞ *«...Час і течія річки не чекають людину» (назва є цитатою)*

☞ *«Маруся Чурай» (назва є назвою твору, про який ідеться)*

☞ *«Гетьман Сагайдачний» (назва є власним ім'ям фрегата, про який ідеться)*

До зони **назви і відомостей про відповідальність** введено елемент загальне визначення матеріалу, який опускають у записах на книги, а в записах на інші види документів (наприклад, на нотні видання, електронні видання) рекомендується зазначати.

Відомості, що відносяться до назви, можуть бути *різнорідними* або *однорідними*. Різнорідні відомості чи групи різнорідних відомостей, наводять зі знаком *двокрапка* (:), що передує їм:

- ✎ *Роздивись та розкажи : бесіди за малюнками : для тих, кому 4, 5, 6...*
- ✎ *Україна — Німеччина : розвиток законодавства в рамках європейського права : матеріали семінару*

Однорідні відомості розділяють між собою тими самими розділовими знаками, які наявні у джерелі інформації, наприклад:

- ✎ *: dioses – simbolos – heroes*

Однак, якщо у джерелі інформації однорідні відомості, що відносяться до назви, розділені крапками, в описі їх наводять через кому. За відсутності розділових знаків у джерелі інформації ці відомості також розділяють *комами*, наприклад:

- ✎ *В країні журавлів : новели, етюди, оповід.*
- ✎ *Редакторська справа : проблеми майстерності : зміст, форма, нюанси*
- ✎ *Петровський В. В. Історія України : Неупереджений погляд : факти, міфи, коментарі / В. В. Петровський, Л. О. Радченко, В. І. Семененко. – Харків : Школа, 2007. – 272 с.*

Першим відомостям про відповідальність передує знак *похила риска* (/); наступні групи відомостей відокремлюють одну від одної *крапкою з комою* (;), виділяючи з обох боків проміжками. Однорідні відомості в середині групи відділяють *комами*.

Спочатку наводять імена осіб чи назви організацій, що зробили найбільший внесок в інтелектуальніший, художній чи інший зміст твору, потім відомості про інших осіб чи інші організації, наприклад:

- ✎ */ В. В. Івата, С. А. Ткаченко, С. В. Шевчук ; ред. В. Д. Пантелєєв ; Нац. ун-т кораблебудування ім. адмірала Макарова*
- ✎ */ НАН України, Ін-т історії України, НДІ козацтва ; редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) [та ін.]*
- ✎ */ Оксана Іваненко ; [упоряд. В. Татарінова] ; худож. О. Кошель*

Зона вихідних даних

Зона вихідних даних містить відомості про місце та час публікації, виготовлення й розповсюдження документа, а також відомості про його видавця, розповсюджувача, виробника.

Назву *місця видання, розповсюдження* наводять у формі та відмінку, вказаних у приписаному джерелі інформації, при цьому назви міст не скорочують.

За рішенням нашої бібліографічної комісії допускаються скорочення окремих міст видання:

- ✎ *Москва – М.*
- ✎ *Санкт-Петербург – СПб.*

✎ *Київ – К.*

Назви другого і наступних місць видання відокремлюють одна від одної **крапкою з комою (;) з проміжками з обох боків**.

Якщо місце видання точно не встановлено, можливе місце видання наводять у квадратних дужках зі знаком запитання. За відсутності інформації про місце видання, у квадратних дужках може бути наведена назва країни або скорочення „без місця” [б. м.] або його еквівалент латиною „sine loco” [s. l.]:

✎ . – *Київ ; Львів*

✎ . – [Б. м.]

✎ . – [Тернопіль?]

Ім'я (назву) видавця, розповсюджувача тощо наводять після відомостей про місце видання, до якого воно належить, і відокремлюють **двокрапкою (:)** з проміжками з обох боків:

✎ . – *Київ : Caravela*

✎ . – *Луцьк : Вежа*

✎ . – *Львів : Видавництво Старого Лева*

Ці відомості зазначають так, як їх наведено в приписаному джерелі інформації, зберігаючи слова або фрази, що вказують на функції (крім видавничої), що виконує особа або організація. Відомості про видавничі функції організації виражені словами «**видавництво**», «**видавничий дім**», «**видавець**» тощо випускають при наявності **тематичної назви**, але зберігають, якщо ім'я видавця і ці слова граматично пов'язані. Відомості про форму власності видавця, розповсюджувача тощо (**АТ, ТОВ, ЗАТ, Ltd, Ink., GmbH тощо**), як правило, **не зазначають**:

✎ **У джерелі інформації**

В описі

Видавництво «Генеза»

: *Генеза*

Видавнича група «Сучасність»

: *Сучасність*

ЗАТ «Броварська друкарня»

: *Броварська друкарня*

ТОВ Видавничий дім «Освіта»

: *Освіта*

Видавництво Європейського університету

: *Вид-во Європ. ун-ту*

Heinemann Education Books Ltd

: *Heinemann education books*

Коли видавець – фізична особа, яка невідома в даному регіоні, в описі наводять його прізвище та ініціали у формі й відмінку, зазначеному в джерелі інформації, та залишають слово «видавець»:

✎ *Сходинками історії дошкільної освіти (до 30-річчя спеціальності «Дошкільна освіта» у Бердянському державному педагогічному університеті) / упоряд. Л. Макаренко. – Бердянськ : Ткачук О. В., 2015. – 288 с.*

✎ . – *Київ : Видавець Остап Ханко*

✎ . – *Київ ; Кіровоград : Александра М. В.*

✎ . – *Ужгород : Вид-во В. Падяка*

Якщо в документі відсутні відомості про видавця, наводять скорочення «без видавця» [б. в.] або його еквівалент латинською мовою [s. n.], що обов'язково:

☞ . – Рівне : [б. в.]

☞ . – [Б. м. : б. в.]

За наявності декількох груп відомостей (які можна обмежити), що включають місце видання та ім'я (назву) видавця, їх записують послідовно і відділяють один від одного **крапкою з комою (;)** з **проміжками з обох боків**:

☞ . – Київ : Генеза ; Запоріжжя : Прем'єра

☞ . – Дніпропетровськ : ІМА-Прес [та ін.]

Можуть бути наведені назви декількох місць видань та назви другого і наступних видавців, їх наводять через **крапку з комою (;)**. Наприклад:

☞ . – Харків ; Рівне : Фоліо

☞ . – Київ : Академія ; Атіка

Датою видання є рік публікації документа, який зазначають лише арабськими цифрами, йому передують **кома**:

☞ , 2014

Рік видання, навіть тоді, коли відомості про нього відсутні в документі, слід встановити хоча б приблизно. У таких випадках дату видання наводять у **квадратних дужках зі знаком запитання**.

Позначення «без року» [б. р.] не застосовують. Якщо в документі відсутні вихідні відомості, в описі може бути місце виготовлення та ім'я виготовлювача. Відомості наводять у круглих дужках:

☞ . – [Б. м. : б. в.], друкування 1995 (Вінниця, Вінниц. обл. друк.)

Зона фізичної характеристики

Зона фізичної характеристики містить позначення фізичної форми об'єкта опису, разом із зазначенням обсягу та, за потребою, розміру документа, його ілюстрацій і **супровідного матеріалу, що є частиною об'єкта опису**. Не враховують сторінки, які не є власне частиною документа:

- на яких розміщено рекламу,
- сторінки «Для нотаток»,
- сторінку з випускними даними, де дається виробничо-поліграфічна характеристика видання (формат паперу, наклад, назва та місце розташування виготовлювача видавничої продукції тощо).

Останнім елементом зони є відомості про **супровідний матеріал**, якому передують знак **плюс (+)**.

Арабськими цифрами вказують кількість фізичних одиниць, назву супровідного матеріалу (з використанням специфічного позначення матеріалу), а також відомості про його обсяг і (або) розмір:

☞ . – XII, 283 с.

☞ . – I42 с. : іл.

☞ . – 315 с. : іл., схеми + CD-ROM

Зона серії

У зоні серії варто зазначати лише обов'язкові елементи БО: назву і відомості про відповідальність, які стосуються серії, і номер, під яким об'єкт зазначено в цій серії. Слова в назві серії не скорочують.

Відомості про відповідальність наводять у зоні серії, якщо вони потрібні для її ідентифікації та стосуються серії в цілому. Якщо документ входить одночасно до кількох серій, відомості про кожну беруть в окремі круглі дужки і розділяють проміжком:

- ☞ . – (Автоматизація наукових досліджень : серія підручників / за ред. О. В. Третяка)
- ☞ . – (Шістдесятництво: профілі на тлі покоління ; вип. 11)
- ☞ . – (Педагогічна серія «Історичними стежинами»)
- ☞ . – (Навчально-методичний комплект «Віконечко в світ» : авт. інтегров. технологія) (Віконечко в світ : 4–5 років)

Нумерацію випусків серії записують арабськими цифрами в тій формі, як їх подано в документі. Перед номером ставлять **крапку з комою (;)** з проміжками з обох боків:

- ☞ ; вип. 22
- ☞ ; 2 (14)
- ☞ ; № 5/2006
- ☞ ; 43–12–8

БАГАТОРІВНЕВИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЗАПИС

Багаторівневий бібліографічний запис складають на документи, опубліковані у двох і більше томах, книгах, випусках, частинах, номерах тощо. Це багаточастинні (багатотомні) або серіальні видання.

Особливістю багаторівневого БЗ є те, що незалежно від кількості фізичних одиниць, з яких складається багаточастинний документ, на нього оформлюють єдиний запис, який містить відомості як про все видання, так і про кожну окрему одиницю.

Багаторівневий БЗ складається з двох частин: у **загальній частині** (на першому рівні) подають інформацію про документ загалом, а в **специфікації** (другому і наступних рівнях) зазначають дані про кожну окрему фізичну одиницю, що входить до складу багаточастинного документа. За допомогою такого запису зручно скласти уявлення про все видання, а також отримати інформацію про кожну з його складових.

- ☞ *Політична історія України. ХХ століття : у 6 т. / ред. кол.: І. Ф. Курас (голова), Ю. І. Шаповал та ін. – Київ : Генеза, 2002–2003. – Т. 6 : Від тоталітаризму до демократії (1945–2002) / О. М. Майборода (кер. тому) та ін. – 2003. – С. 608–614.*

Відомості в зонах запису будь-якого рівня (першого, другого і наступних) наводять за правилами складання однорівневого БЗ з урахуванням деяких особливостей:

➤ Набір обов'язкових і факультативних елементів запису для кожного з рівнів визначають на підставі аналізу відомостей, наявних у томах (випусках, номерах) об'єкта складання запису.

➤ Заголовок може передувати описові лише на першому рівні багаторівневого БЗ; на другому і наступних рівнях заголовки не застосовують.

➤ Як основну назву багаточастинного документа записують його загальну назву.

➤ У відомостях, які стосуються назви, на першому рівні БЗ наводять дані щодо кількості томів, яка передбачена для створення документа:

☞ : у 6 вип.

☞ : у 5 т., 6 кн.

☞ : у 8 альбомах

➤ У відомостях про відповідальність на **першому** рівні наводять імена авторів та інших осіб і назви організацій, якщо вони брали участь у підготовці всіх томів (випусків, номерів) об'єкта складання БЗ, а також слова або фрази, що визначають їхню роль у підготовці серіального документа (редактор, тощо). Ці відомості зазначають на першому рівні також у разі, якщо запис складено за одним томом (випуском, номером) і важко розмежувати відомості про відповідальність, які стосуються об'єкта описування загалом або окремого тому (випуску, номеру).

Якщо всі томи (випуски, номери) було опубліковано в одному місті й одним видавцем, у записі на першому рівні вказують місце видання, ім'я (назву) видавця, а також роки видання першого та останнього тому, об'єднані знаком *тире*:

☞ Київ : Знання, 2011–2012.

На продовжуване багатотомне видання наводять рік публікації тому, який вийшов першим, та тире після нього з пробілом в 4 знаки:

☞ Харків : Фоліо, 2010– .

➤ Першим елементом **другого** і наступних рівнів, як правило, є номер тому (частини, випуску). Їх позначення наводять у формі, поданій в документі, порядковий номер зазначаються арабськими цифрами:

☞ Т. 12

☞ Вип. 8, ч. 2

☞ Ч. 3

☞ Вип. 8–9

➤ Як основну зазначають власну назву тому. За наявності позначення та номера тому основній назві передуює двокрапка. Якщо основна назва тому відсутня, наводять наступний елемент запису з приписаним йому знаком:

☞ Ч. 2 : Теорія і практика

☞ Т. 1, кн. 1 : Зарубіжна школа і педагогіка

☞ Кн. 3. /уклав В. Соловей

➤ Відомості про відповідальність зазначають, якщо вони стосуються окремого тому. Це ж положення стосується місця та років видання:

☞ Вип. 3 / ред. В. В. Моргун

➤ У зоні фізичної характеристики зазначають кількість сторінок у томі, наявність ілюстрацій і супровідного матеріалу, наприклад:

☞ Т. 4. – 1999. – 89 с. : іл.

➤ Номери томів, які йдуть підряд, з'єднують знаком тире.

☞ Ч. 3–6.

АНАЛІТИЧНИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЗАПИС

Аналітичний бібліографічний запис – це запис на частину документа, для ідентифікації та пошуку якої потрібні відомості про документ, де її вміщено. Такий документ є ідентифікатором публікації і називається **ідентифікуючим**.

Аналітичний БЗ складається з двох частин: у першій уміщують відомості про складову частину, а в другій – про документ, у якому вміщено цю частину. Ці групи відомостей відокремлюють сполучним елементом дві похилі риски (/) з проміжками до та після нього.

Заголовок. Відомості про складову частину документа // Відомості про ідентифікуючий документ. – Відомості про місце розташування складової частини в документі. – Примітки.

Схема аналітичного бібліографічного запису

Аналітичні записи на **статті з журналів** і продовжуваних збірників радимо складати за такою схемою:

Заголовок. Основна назва статті : відомості, що стосуються назви статті / перші відомості про відповідальність, які стосуються статті ; наступні відомості про відповідальність, які стосуються статті // Назва журналу (збірника) : відомості, що стосуються назви журналу (збірника) / відомості про відповідальність, які стосуються журналу (збірника). – Рік виходу журналу (збірника). – Номер журналу (збірника) : Основна назва номера (випуску). – Сторінки, на яких розміщено статтю в журналі (збірнику). – Примітки

- ☞ *Фоменко К. Проголошення незалежності України : вступ до історії : 5 кл. / Катерина Фоменко // Історія України. – 2016. – № 8. – С. 21–24.*
- ☞ *Сизко Г. І. Корекція самооцінки у дітей з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги в умовах інклюзивного навчання / Г. І. Сизко, О. М. Бородавка // Наука III тисячоліття : пошуки, проблеми, перспективи розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25–26 квітня 2018 року) : збірник тез. – Бердянськ : БДПУ, 2018. – Ч. 1. – С. 280–282.*

Бібліографічний запис на **статті з газет** складають за такою схемою:

Заголовок. Основна назва статті : відомості, що стосуються назви статті / перші відомості про відповідальність, які стосуються статті ; наступні відомості про відповідальність, які стосуються статті // Назва газети. – Рік виходу газети. – Число та місяць виходу газети (Номер газети для не щоденних газет). – Сторінки, на яких розміщено статтю в газеті. – Примітки.

- ✎ Біленчук П. *Небезпеки ядерної злочинності : аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства* / П. Біленчук, Т. Обіход // *Юридичний вісник України*. – 2017. – 20–26 жовт. (№ 42). – С. 14–15.

Якщо складову частину вміщено у двох і більше томах (випусках, частинах, номерах) багатотомного або серіального документа, то відомості про її розміщення в кожному з томів (випусків, частин, номерів) відділяють **крапкою з комою (;)** з проміжками до та після приписаного знаку:

- ✎ Тихолоз С. *Урок без дзвінка на перерву... : (роздуми, враження, замальовки, силуети)* / С. Тихолоз // *Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах*. – 2007. – № 4. – С. 88–104, № 5. – С. 86–94 ; 2008. – № 2. – С. 104–117.
- ✎ // *Зарубіжна література в школах України*. – 2016. – № 9. – С. 62–64, № 12. – С. 17–19 ; *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. – 2016. – № 10. – С. 22–24.

Для списків літератури БЗ на **розділи, глави, параграфи** та інші частини документа рекомендуємо складати за такою схемою:

Заголовок. Основна назва складової частини : відомості, що стосуються назви складової частини / перші відомості про відповідальність, які стосуються складової частини ; наступні відомості про відповідальність, які стосуються складової частини // Основна назва документа : відомості, що стосуються назви документа / перші відомості про відповідальність, які стосуються документа ; наступні відомості про відповідальність, які стосуються документа. – Відомості про видання. – Місце видання, дата видання. – Номер тому (випуску) : Основна назва тому (випуску). – Позначення та номер розділу (глави, параграфу). – Сторінки, на яких розміщено складову частину. – Примітки.

- ✎ Конквест Р. *Терор голодом // Жнива скорботи : Радянська колективізація і голодомор* / Р. Конквест ; пер. з англ. Н. Волошинович, З. Корабліної, В. Новак. – Луцьк : Терен, 2007. – Ч. 3. – С. 258–395.
- ✎ Карпенчук С. Г. *Форми і методи виховання // Теорія і методика виховання : навч. посіб.* / С. Г. Карпенчук. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Вища школа, 2005. – Розд. 1., § 7. – С. 107–117.

У відомостях, що стосуються назви складової частини, крім даних, які уточнюють і розкривають основну назву, рекомендуємо зазначати жанр або вид публікації (наприклад, «дискусія», «бесіда», «інтерв'ю» тощо). Якщо ці відомості відсутні в джерелі інформації, їх формулюють самостійно і беруть у квадратні дужки.

Відомості про відповідальність наводять за загальними правилами. У записах на такі види публікацій як бесіда, інтерв'ю, відповіді на запитання авторами є всі особи, що брали участь у бесіді, давали інтерв'ю, відповідали на запитання тощо. Відомості про журналістів, які підготували публікацію, наводять у БЗ як наступні відомості про відповідальність. Крім авторів, для всіх інших осіб слід зазначати їхню роль у створенні й підготовці публікації, наприклад:

- ✎ / інтерв'ю підгот. до друку Світлана Rogovська
- ✎ / бесіду вела Лідія Денисенко

- ✎ Пошивайло І. «Ми створюємо Музей майбутнього» : інтерв'ю з музейником Ігорем Пошивайло / спілкувався Сергій Махун // Дзеркало тижня. – 2016. – 20–26 лют. (№ 6). – С. 1, 11.

Заголовок аналітичного БЗ складають за загальними правилами. Рішення про використання заголовка запису як складової частини ухвалює укладач бібліографічного опису.

Якщо відомості про відповідальність складової частини документа збігаються із заголовком БЗ, їх можна не повторювати в зоні назви і відомостей про відповідальність (**для творів одного автора**). Це допустимо лише для аналітичного бібліографічного запису:

- ✎ Про дитячу агресію // Беляєва С. Дитячі негаразди. Лікуємо любов'ю / С. Беляєва. – Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2013. – С. 11–18.

або

- ✎ Беляєва С. Про дитячу агресію // Дитячі негаразди. Лікуємо любов'ю / С. Беляєва. – Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2013. – С. 11–18.

Якщо автор (заголовок) складової частини відрізняється від заголовку ідентифікуючого документа, використовуємо такий БО:

- ✎ Мороз В. С. Подвижник історії [про М. І. Костомарова] / В. С. Мороз // Костомаров М. І. Богдан Хмельницький : історична монографія / М. І. Костомаров ; пер. з рос. Т. С. Завгородньої ; худож. оформ. А. П. Дерев'янка. – Дніпропетровськ : Січ, 2004. – С. 5–22.

- ✎ Смолій В. А. Феномен українського козацтва / В. А. Смолій // Історія українського козацтва : нариси : у 2 т. / редкол. : В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. – Т. 1. – С. 5–16.

Відомості про місце розташування складової частини в ідентифікуючому документі, як правило, зазначають наскрізною пагінацією у формі «від і до». Між першою та останньою сторінками ставлять знак «**тире**» **без проміжків**. Сторінки вказують арабськими або римськими цифрами.

Слід звернути особливу увагу на аналітичні записи складових частин, розміщених у багатотомних або серіальних документах. Так, якщо складову частину розміщено в тому, частині, випуску багатотомного документа, то зони й елементи ідентифікуючого документа записують у такій послідовності:

. – Місце видання (розповсюдження), дата видання (розповсюдження). – Позначення тому, випуску, номера (Т., Вип., №) і його порядковий номер : Назва тому, випуску, номера (факультативний елемент). – Сторінки, на яких розміщено складову частину.

Якщо том, випуск має дрібніші поділи, їх записують через кому. Окрему назву тому (випуску) записують з великої літери після номера через двокрапку з проміжками з обох боків:

- ✎ // *Історіографічні дослідження в Україні*. – Київ, 2003. – Вип. 13, ч. 1 : Україна – Польща: історія і сучасність : зб. наук. праць і спогадів пам'яті П. М. Калениченка (1923–1983). – С. 90–98.

Якщо складову частину вміщено в томі (випуску, частині, номері) багатотомного або серіального документа, як основна назва ідентифікуючого документа може бути використана загальна назва багатотомного (серіального) документа:

- ✎ *Моляко В. О. Особливості творчої діяльності в кризових та екстремальних умовах / В. О. Моляко // Актуальні проблеми психології : [зб. наук. пр.] / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Житомир, 2006. – Т. 1 : Проблеми психології творчості та обдарованості. – Вип. 1. – С. 5–15.*
- ✎ *Соціальна допомога особам, які пережили травму чи втрату (зокрема, внаслідок стихійного лиха або війни) // Соціальна робота із вразливими сім'ями та дітьми : посібник : у 2-х ч. / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. ; за заг. ред. : Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. – Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – Ч. 2 : Ознаки вразливості та специфіка підтримки сім'ї і дитини. – Розд. 2. – С. 35–74.*
або
- ✎ . – **Ч. 2, розд. 2.** –

У процесі описування рецензій відомості про рецензований документ зазначають у примітках після слів «Рец. на кн.:», «Рец. на ст.:». Якщо рецензія не має назви, замість неї у квадратних дужках наводять слово «Рецензія».

- ✎ *Дубровіна Л. Перше фундаментальне дослідження з історії архіву Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. / Л. Дубровіна // Архіви України. – 2005. – № 1/3. – С. 651–654. – Рец. на кн.: Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти / О. Купчинський. – Львів, 2004. – 1284 с.*
- ✎ *Осіпян О. Л. [Рецензія] / О. Л. Осіпян // Український історичний журнал. – 2013. – № 4. – С. 193–199. – Рец. на кн. : Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Сергій Плохій ; авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. – Київ : Laurus, 2015. – 400 с. : 40 іл, 4 карти.*

Другий спосіб складання рецензії, коли спочатку подають опис документа, який рецензується, а в примітках після слова «Рец.»: вміщують опис самої рецензії:

- ✎ *Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Сергій Плохій ; авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. – Київ : Laurus, 2015. – 400 с. : 40 іл, 4 карти. – Рец.: Осіпян О. Л. [Рецензія] / О. Л. Осіпян // Український історичний журнал. – 2013. – № 4. – С. 193–199.*

ОСОБЛИВОСТІ ОПИСУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ РІЗНИХ ВИДІВ

Розглянемо докладніше особливості описування найбільш поширених і широко використовуваних у науковій, практичній і навчальній діяльності документів.

Книги, які мають індивідуальних авторів

Складаючи БЗ на документи, що мають двох або трьох авторів, у заголовку наводять ім'я лише одного, як правило – першого. Відомості про першого та інших авторів обов'язково зазначають в зоні назви і відомостей про відповідальність незалежно від того, наведені вони в заголовку БЗ чи ні. У **заголовку** також може бути представлено ім'я будь-якої особи, що брала участь у створенні документа. За необхідності виділити конкретного автора, формуємо заголовок на його прізвище:

- ✎ Черняк О. І. *Інтелектуальний аналіз даних* / О. І. Черняк, П. В. Захарченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2014. – 599 с. – (Університетський підручник).
- ✎ Захарченко П. В. *Інтелектуальний аналіз даних* / О. І. Черняк, П. В. Захарченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2014. – 599 с. – (Університетський підручник).

Описування збірників

Бібліографічний опис збірників складається в залежності від виду видання. Збірники можуть мати або не мати загальну назву. Збірники, які мають **загальну назву**, описують в залежності від кількості авторів за загальними правилами опису:

- ✎ *Абеляр П. Історія моїх страждань : [збірка] / П'єр Абеляр. – Львів : Літопис, 2004. – 129 с.*
- ✎ *Вовчок М. Українська жіноча проза : [збірка] / Марко Вовчок, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська. – Харків: Прапор, 2007. – 640 с.*

У випадку, коли у джерелі інформації уміщено **більше однієї назви**, одну з них наводять як основну, а другу – як відомості, що відносяться до назви. Але на відміну від інших відомостей, що відносяться до назви, слова в ній не скорочують і наводять з великої літери та через **двокрапку** (:)

- ✎ *Кушніренко І. К. Напівзабуті імена... : **Сторінки життя і творчості** М. О. Корфа та І. І. Ричинського / Іван Кушніренко, Володимир Жилінський. – Запоріжжя : Дніпровський металург, 2004. – 117 с.*
- ✎ *Розсипані перлини : **Поети «Молодої Музи»** : [збірка] / Петро Карманський, Василь Пачовський, Богдан Лепкий, Степан Черницький [та ін.] ; упоряд., авт. передм. та прим. М. М. Ільницький. – К. : Дніпро, 1991. – 710 с.*

Зміст (склад) збірника можна розкрити у зоні приміток. – **Зміст** :

Назви творів у такому випадку відокремлюють **крапкою з комою**.

- ✎ *Абеляр П. Історія моїх страждань : [збірка] / П'єр Абеляр. – Львів: Літопис, 2004. – 129 с. – **Зміст** : **Утішне послання до друга** ; **Листування Абеляра і Елоїзи**.*

Якщо наведено твори декількох авторів зі збірника, вказують назву та за / відомості про відповідальність, які відокремлюються **крапкою**:

- ✎ *Вовчок М. Українська жіноча проза : [збірка] / Марко Вовчок, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська. – Харків : Прапор, 2007. – 640 с. – **Зміст** :*

Максим Гримач ; Інститутка / М. Вовчок. Дух часу ; Задля кусника хліба / Н. Кобринська. Царівна ; Земля / О.Кобилянська.

Іноді з декількох авторів необхідно обрати одного. В такому випадку у примітках зазначають. – **У змісті : або – Зміст, авт.:**

- ✎ *Вовчок М. Українська жіноча проза: [збірка] / Марко Вовчок, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська. – Харків : Прапор, 2007. – 640 с. – У змісті : Царівна ; Земля / О.Кобилянська.*
- ✎ *ДНК : роман / авт.. ідеї Сергій Жадан, Фоззі. - Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 238 с. – Зміст, авт. : С. Жадан, Ю. Вінничук, О. «Фоззі» Сидоренко, І.Карпа та ін.*

Для збірників, які не мають загальної назви, але згруповані на єдиному носіїві, послідовно наводять прізвища окремих авторів, назви, підназви творів та відомості про відповідальність. Якщо збірник містить твори одного автора, групи відомостей про окремі твори відокремлюються крапкою з комою.

Однорідні відомості, що відносяться до назви (назв) твору (творів), наводяться у множині перед зоною відповідальності, через знак «двокрапка», що передує відомостям.

- ✎ *Іваничук Р. Бо війна – війною...; Через перевал : **романи** / Роман Іваничук. – Харків : Фоліо, 2008. – 447 с. – (Українська література).*

Твори різних авторів відокремлюють крапкою. Різнорідні відомості, що відносяться до назви (назв) твору (творів), наводяться після кожного твору окремо.

- ✎ ***Іваничук Р.** Бо війна – війною...; Через перевал : **романи** / Роман Іваничук. – Харків : Фоліо, 2008. – 447 с. – (Українська література).*
- ✎ *Куліш П. Чорна рада : [**роман**] / Пантелеймон Куліш. Мотря : [**повість**] / Богдан Лепкий. - К. : Шанс, 2008. – 397 с.*

Якщо на титульному аркуші подано твори більш ніж чотирьох авторів і назв, наводять дані про трьох авторів і про один твір кожного, ставлять три крапки, а дані про інших переносять до зони приміток. – У кн. також :

- ✎ *Левкіппа и Клитофонт / Ахилл Татий. Дафнис и Хлоя / Лонг. Сатирикон / Петроний. ...; пер. с древнегреческого и латинского ; [вступ. ст. С. Полякова] – М. : Худож. лит., 1969. – 591 с. – (Б-ка всемирной литературы). – В кн. также : Метаморфозы, или Золотой осел / Апулей.*

ОПИСИ БАГАТОТОМНИХ ВИДАНЬ.

(Повний багаторівневий опис не подається)

У бібліогр. посібниках і списках багаторівневий опис багатотомних видань можна подавати скорочено. У такому описі загальну частину наводять повністю, а у специфікації достатньо дати позначення і номери томів.

- ☞ *Великий Голод в Україні 1932-1933 років : у 4 т. / НАН України, Інститут історії України. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – Т. 1–2. (або Т. 1, 3) (або Т. 2, 4)*

Якщо наводиться опис усіх томів, у специфікації обов'язково вказують обсяг (кількість) томів.

- ☞ *Великий Голод в Україні 1932-1933 років : у 4 т. / НАН України, Інститут історії України. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 4т.*

За необхідністю скласти опис окремого тому багатотомника можна використати однорівневий опис, у якому основною назвою є загальна назва багатотомного видання, кількість томів, номер конкретного тому та його індивідуальна назва. Всі ці відомості відокремлюють крапками:

- ☞ *Великий Голод в Україні 1932–1933 років. У 4 т. Т. 4. Звіт Конгресово-президентської Комісії США з дослідження Великого Голоду 1932–1933 рр. в Україні / НАН України, Інститут історії України ; викон. дир. Комісії Джеймс Мейс. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 622 с.*

Якщо том має індивідуальну назву, то вона може виступати основною назвою в описі. У такому разі відомості про багатотомне видання в цілому наводять в зоні серії.

- ☞ *Звіт Конгресово-президентської Комісії США з дослідження Великого Голоду 1932-1933 рр в Україні / НАН України, Інститут історії України ; викон. дир. Комісії Джеймс Мейс. – К. : Києво Могилянська академія, 2008. – 622с. – (Великий Голод в Україні 1932-1933 років : у 4 т. Т. 4).*

Зауважимо, що хоча стандарт і уможлиблює таке оформлення аналітичного БЗ, його застосування може ускладнити пошук потрібного документа, оскільки найчастіше розшукують видання за їх загальною назвою, а не за назвами окремих томів.

Можливим є й використання багаторівневого опису окремого тому (частіше на картках каталогізації, за умови наявності лише окремого тому). БЗ складається з першого і другого рівнів. Відомості другого рівня записують в один рядок і перед відомостями другого рівня ставлять крапку і тире, а відомості про окремі фізичні одиниці розділяють двокрапкою:

- ☞ *Великий Голод в Україні 1932-1933 років : у 4 т. / НАН України, Інститут історії України ; викон. дир. Комісії Джеймс Мейс. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008.–Т. 1 : Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США. – 838 с.*
- ☞ *Російсько-український словник / ред. кол. : П. Ю. Грищенко*

Описування офіційних документів

Офіційними (відомчими) вважаються матеріали, видані від імені таких установ і організацій:

- органів державної влади й управління (Президент, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Верховний Суд, міністерства, відомства тощо);

➤ міжнародних урядових і громадських організацій (Європейський Союз, ООН, СОТ, МОЗ, НАТО, ОБСЄ, ЮНІСЕФ, Світовий Конгрес Українців тощо);

➤ політичних партій і рухів;

➤ професійних (профспілкових) організацій;

➤ громадських організацій і рухів (спілок, товариств, асоціацій тощо);

➤ наукових, навчальних, культурно-освітніх, господарських установ і організацій;

➤ тимчасових організацій (міжнародних, національних або регіональних з'їздів, конгресів, конференцій, симпозіумів, семінарів, виставок тощо).

У пошукових масивах, в каталогах використовується **заголовок**, що містить назву виду документа. Це умовно сформульований заголовок, що добирається для подання та групування документів одного типу, але різних за змістом. Як правило, він містить назву країни і вид документа:

✎ *Україна. Закони*

✎ *Україна. Укази Президента*

Такий заголовок дає змогу зібрати разом в алфавітному ряду записи законодавчих матеріалів:

✎ *Указ Президента «Про призначення В. Туринка головою Запорізької обласної державної адміністрації» від 05.09.19 № 65 // Урядовий кур'єр. – 2019. – Вер. (№ 172). – С. 4.*

✎ *Закон України «Про вищу освіту» : офіц. текст : за станом на 19 жовтня 2006 р. / Верховна Рада України. – К. : Парламентське вид-во, 2006. – 64 с.*

Для списків літератури відомчі документи переважно описують **під назвою**.

✎ *Про вищу освіту : закон України : від 17 січ. 2002 року № 2984–III // Голос Укр. – 2002. – 5 берез. (№ 43). – С. 10–15 ; Освіта Укр. – 2002. – 26 лют. (№ 17). – С. 2–8 ; Відом. Верх. Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.*

✎ *Про планування і забудову територій ; Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду : закон України : за станом на 26 січ. 2007 р. : офіц. вид. – Київ : Парламент. вид-во, 2007. – 47 с. – (Серія «Закони України» : засн. 1997 р.).*

✎ *Цивільний кодекс України : офіц. текст : станом на 1 вер. 2017 р. – Харків : Право, 2017. – 448 с.*

✎ *Про внесення змін до Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей : постанова Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 296 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 11. – Ст. 730.*

✎ *Статут територіальної громади міста Бердянська (нова редакція) : [затв. рішенням дванадцятої сесії XXV скликання від 5 червня 2008 р. № 3] // Підвищення правової культури та кваліфікації органів самоорганізації населення. Програма соціального партнерства та ефективної взаємодії*

Дивись також додаток.

Опис неопублікованих документів

Неопубліковані документи – це документи, що не пройшли процес офіційної реєстрації і є неопублікованими навіть тоді, коли їх тиражують у значній кількості примірників. Вони, як правило, не розраховані на широке розповсюдження, створені в ході діяльності організацій, окремих осіб і відображають результати їхньої роботи.

До *неопублікованих* документів належать:

- організаційно-розпорядчі документи установ (статути, положення, накази, правила, виробничі інструкції тощо);
- дисертації (за винятком виданих у вигляді наукової доповіді);
- звіти установ про науково-дослідні роботи (НДР) і дослідно-конструкторські розробки (ДКР);
- інші рукописи.

Такі документи описують за загальними правилами. Авторські рукописи, у т. ч. і дисертації, описують *під заголовком індивідуального автора*. Звіти про НДР і ДКР, організаційно-розпорядчі документи установ, неопубліковані заявки на винаходи тощо найчастіше описують *під назвою*. У *відомостях про відповідальність* зазначають назви організацій, де було виконано роботу, а також прізвища керівників тем, проектів робіт або інших відповідальних осіб.

Запис дисертації

- ✎ *Лоза О. О. Особливості перфекціонізму як особистісної риси державних службовців : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 : захищена 04.02.2015 : затв. 10.03.2015 / Лоза Олена Олександрівна ; наук. кер. І. Г. Батраченко ; Ін-т соц. та політ. психології Нац. акад. пед. наук України. – К., 2015. – 206 с.*
- ✎ *Герасименко Ю. А. Рецепція української історії в західноєвропейській прозі кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.05 / Ю. А. Герасименко ; наук. кер. О. Д. Харлан ; Бердянський державний педагогічний університет. – Бердянськ, 2018. – 260 с.*

Афтореферати дисертацій

- ✎ *Салюк Б. А. Типологія традиційних образів дитини-бешкетника у художніх творах для дітей і про дітей : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / Б. А. Салюк ; Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – 20 с.*

- ✎ Шелест Ю. М. Вивчення іноземних мов в університетах України (XIX – початок XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шелест Юлія Миколаївна ; наук. керівник Сейко Наталія Андріївна ; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2014. – 20 с.

Опис електронних ресурсів

Електронні ресурси – це електронні документи та інші види електронної інформації, включаючи локальні та глобальні інформаційні мережі й технічні засоби, що надають до неї доступ.

Основна назва [Загальне позначення матеріалу] : відомості, що стосуються назви / перші відомості про авторство чи відповідальність ; відомості про інших осіб чи установи, які несуть інтелектуальну відповідальність. – Відомості про повторне видання. – **Вид ресурсу.** – Місце видання : Назва (ім.'я) видавця, рік видання. – Кількість фізичних одиниць та специфічне позначення матеріалу. – (Основна назва серії чи підсерії ; №, т.). – **Режим доступу.** – **Джерело основної назви.**

Схема розширеного БЗ віддаленого доступу

Методика бібліографування електронних ресурсів відповідає загальним правилам складання стандартного бібліографічного запису. Специфіка складання бібліографічного запису на електронні ресурси полягає, головне, у вирішенні питань про наповнення, форму і спосіб представлення елементів, від яких найбільше залежить успіх їх ідентифікації. Перш за все це загальне і специфічне позначення матеріалу; основні характеристики в зоні виду та обсягу ресурсу; дані про фізичний носій електронного ресурсу.

Ресурси локального доступу

(на компакт-диску, CD, DVD)

- ✎ **Київ** [Електронний ресурс] : з найдавніших часів до 1917 р. : істор. енциклопедія / авт.-упоряд.: Олександр Немировський [та ін.] ; пер. на англ. Світлани Чохленко ; ред.: А. Бенюк [та ін.] ; фото В. Марусенко. – Вид. 1-е. – Електрон. текст. і граф. дані. – [Київ] : 3 MEDIA, 2000. – 1 ел. опт. диск (CD-ROM). – Назва з етикетки диска. – Укр., рос., англ. – Назва з контейнера.

Ресурси віддаленого доступу, розміщені в Інтернеті

(сайт загалом)

- ✎ **Національна академія педагогічних наук України** [Електронний ресурс] : [офіційний сайт] / [НАПН України]. – Режим доступу : <http://naps.gov.ua/>, вільний. – Назва з екрана. – Переглянуто: 5 травня 2015 р.
- ✎ **Освітній портал™ – освіта в Україні, освіта за кордоном** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.osvita.org.ua, вільний. – Назва з екрана. – Переглянуто: 25 травня 2015 р.

Частина електронного ресурсу

- ✎ **Інклюзивне навчання** [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F, вільний. – Назва з екрана. – Переглянуто 25 травня 2015 р.
- ✎ **Філон І. М. Нобелівські лауреати 2019 : літературний гід** [Електронний ресурс] / І. М. Філон // Бібліотека БДПУ. – Режим доступу: <http://library.bdpu.org/informatsiyno-navchal%ca%b9na-diyal%ca%b9nist%ca%b9/literaturnyy-hid/nobelivs%ca%b9ka-premiya-2019/>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 22.10.2019. – Дата перегляду : 06.11.2019.
- ✎ **Дуднік О. Євроатлантичний напрям у зовнішній політиці України (2000–2016 рр.)** / О. Дуднік // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 1. – С. 73–84. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr01.pdf>.

Додаток

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛОГРАФІЧНИХ ЗАПИСІВ

Матеріали конференцій, з'їздів, семінарів тощо

1. Аксіологічна концептосфера педагогічної освіти : тези доп. філософ.-методолог. семінару, 17 трав. 2010 р. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ; [голов. ред. Т. П. Усатенко ; ред. В. І. Панченко]. – Київ : LAT & K, 2010. – 79 с.
2. Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації : матеріали Міжн. наук.-практ. конференції (Київ, 4 жовтня 2016 р.) / КНУ ім. Тараса Шевченка ; Національний музей «Меморіал жертв Голодомору» ; Фондація українського Голодомору-геноциду (Чикаго, США) ; ред. кол.: Л. Гасиджак (відп. ред.), Ю. Коцур (упоряд.) та ін. – К. : Видавець Олег Філюк, 2017. – 257 с.
3. II Міжнародна науково-практична конференція «Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє» : тези доп. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Тараса Шевченка ; [редкол.: П. М. Мовчан (голов. ред.) та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2004. – 92 с.
4. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету, присвяченої 135-річчю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 13–14 трав. 2010 р., м. Чернівці : [тези доп.]. Філософсько-педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича ; [відп. за вип. : А. О. Ангельська]. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. – 751 с.

5. Психологічні особливості сформованості етнічної ідентичності в юнацькому віці : матеріали учасників круглого столу [«Актуальні проблеми формування національної самосвідомості під час навчання у вищих навчальних закладах»], (Донецьк, 10 жовт. 2008 р.) / Донец. юрид. ін-т. – Донецьк : [Б. в.], 2008. – 222 с.
6. Реріх і Шевченко : ст. та матеріали круглого столу / концепція проекту В. А. Козар ; відп. ред. Ю. В. Патлань ; художнє оформ. В. А. Козар. – Київ : Укр. Реріх. т-во – Укр. від-ня Міжнар. Центру Ререхів : Полігр. фірма „Оранта”, 2004. – 110, [2] с. : фото.
7. Управління якістю підготовки майбутнього вчителя фізико-технологічного профілю : зб. матеріалів міжнар. наук. інтернет-конф. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [редкол.: П. С. Атаманчук та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – 207 с.

Багатотомні видання

Багатотомне видання загалом

Багаторівневий запис

8. Іваненко Л. М. Гра як пізнавальна та конструктивна діяльність : у 2 кн. / Леонід Іваненко ; худож. Б. Є. Захаров. – Харків : Фоліо, 2005. – Кн. 1 : Перший проект – «Гра в етері». – 199 с. ; Кн. 2 : Другий проект – «Лексична толока». – 271 с.

Однорівневий запис

9. Іваненко Л. М. Гра як пізнавальна та конструктивна діяльність : у 2 т. / Леонід Іваненко ; худож. Б. Є. Захаров. – Харків : Фоліо, 2005. – 2 т.
10. Великий Голод в Україні 1932-1933 років : у 4 т. / НАН України, Інститут історії України. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 4 т.

Окремий том багатотомного видання

Багаторівневий запис

11. Соціальна робота із вразливими сім'ями та дітьми : посібник : у 2-х ч. / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. ; за заг. ред. : Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. – Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – Ч. 2 : Ознаки вразливості та специфіка підтримки сім'ї і дитини. – Розд. 2. – С. 35–74.
12. Політична історія України. XX століття : у 6 т. / ред. кол.: І. Ф. Курас (голова), Ю. І. Шаповал та ін. – Київ : Генеза, 2002–2003. – Т. 6 : Від тоталітаризму до демократії (1945–2002) / О. М. Майборода (кер. тому) та ін. – 2003. – С. 608–614.

Однорівневий запис

13. Актуальні проблеми психології : [зб. наук. пр.]. Т. 1. Проблеми психології творчості та обдарованості. Вип. 1 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; [редкол.:

Моляко В. О., Коваленко А. Б., Мойсеєнко Л. А. та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 196 с.

14. Великий Голод в Україні 1932–1933 років. У 4 т. Т. 4. Звіт Конгресово-президентської Комісії США з дослідження Великого Голоду 1932–1933 рр. в Україні / НАН України, Інститут історії України ; викон. дир. Комісії Джеймс Мейс. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – 622 с.
15. Гізель І. Вибрані твори. У 3 т. [у 4-х кн.]. Т. 1, кн. 2 / Інокентій Гізель ; Ін-т філософії ім. Г. Сковороди НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Т-во дослідників Центр.-Схід. Європи ; Dipartimento di Studi Linguistici Letterari e Filologici dell' Università di Milano ; [ред.-упоряд. Лариса Довга]. – Київ ; Львів : Свічадо, [2009]. – 357 с.
16. Енциклопедія Сучасної України. Т. 13. Киї – Кок / НАН України, Ін-т енциклопед. дослідж. ; Наук. т-во ім. Шевченка] ; [голов. редкол.: Дзюба І. М. (співголова), Жуковський А. І. (співголова), Железняк М. Г. (відп. секр.) та ін.]. – Київ : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2013. – 711 с. : іл.
17. Korczak J. Prawidła życia. Publicystyka dla dzieci. Т. 11. Cz. 3. „Mały Przegląd” 1927–1938 / Janusz Korczak ; kom. red.: H. Kirchner, A. Lewin, S. Woloszyn, M. Ciesielska. – Warszawa : Instytut Badan Literackich PAN, 2007. – 397 s.

Статті з іноземних журналів

18. Marshall T. Regional planning in England. Progress and pressures since 1997 / T. Marshall // TPR: Town Planning Review. – 2004. – Vol. 75 (4). – P. 447–472.
19. Clarke A. Space: Close Encounters with the Cosmonauts / A. Clarke // Omni. – 1989. – Vol. 1 (1). – P. 24–25.
20. Martynenko O. Professional Training of Future Teachers of Choreography in Practical Use of Folklore = Питання фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії до застосування фольклору в практичній діяльності / O. Martynenko // Contemporary issues of culture and ART : monograph 7 / edited by K. Janczy, O. Lukovska, T. Nestorenko. – Katowicach : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej , 2016. – P. 288–299. – Текст укр.